

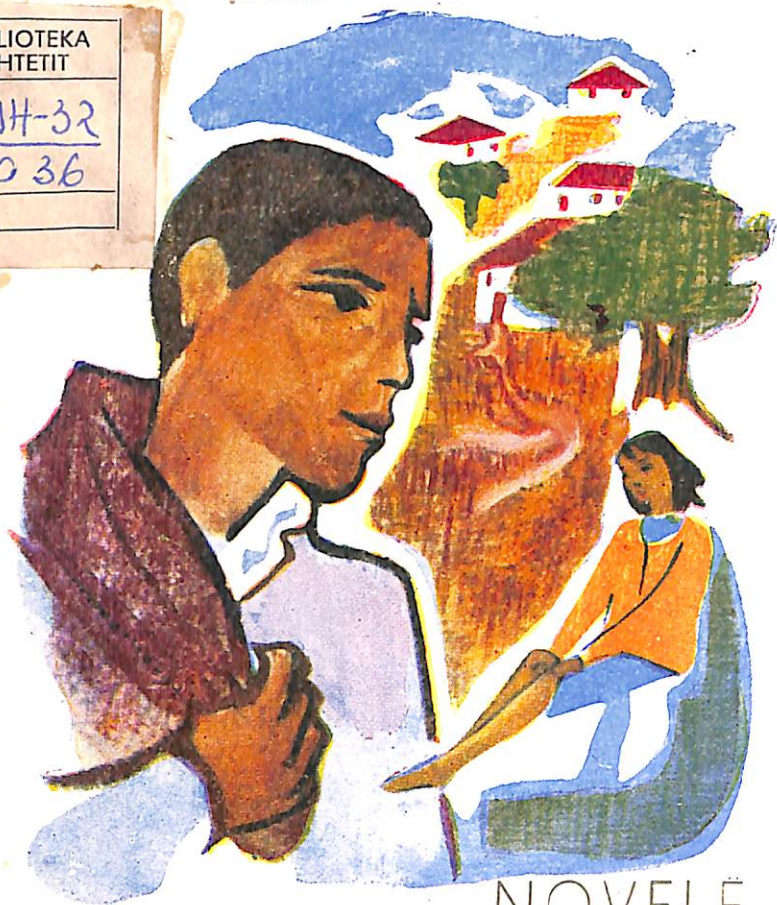
MENGJEZ I LARGET

AGIM CERGA

BIBLIOTEKA
SHTETIT

814-32

036

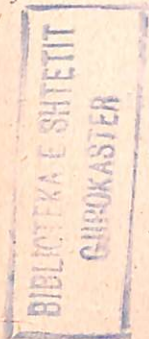
NOVELE

816.-32
C 36

AGIM CERGA

MËNGJEZ I LARGET

— Novelë —

544

~~59892~~

MËNGJËZ I LARGËT

Ne kishim qëndruar mbi një urë të vogël të drunjtë. Poshtë rridhte një përrua i rrëmbyer, që e ndante qytetin në dy pjesë. Kishim ardhur me shërbim në këtë qytet, unë si gazetar dhe shoku im si inspektor i arësimit.

Ecnim rrugës së qytetit. Nga një megafon, fshehur mëdis gjetheve të një rrapi shekullor, dëgjohej melodia e Daringut «Kthehu në shtator». Shoku im kishte rënë në mendime. E pyeta përse rrinte i menduar. Ai buzëqeshi.

— Sa herë që dëgjoj këtë melodi, më kujtohen arësimitarët, — tha ai. — Kjo muzikë më ngjall një përfytyrim të qartë. Më del para sysh një grup mësuesisht me valixhe në duar, në një fushë të gjerë, kur dielli është në të perënduar. Aty, pranë shkollës së mbyllur, është mbledhur një turmë fshatarësh: gra, fëmijë, burra. Disa mbajnë shporta me vezë, të tjerë shporta me fiq dhe me rrush. Arësimitarët përqafohen me fshatarët dhe largohen të qetë nëpër fushën e gjerë, derisa humbasin tutje, në horizontin e mbushur me avuj të bardhë.

Ndërsa fshatarët, që rrinë grumbull, një copë herë të gjatë tundin shamitë me ngjyra dhe u bëjnë zë: «Kthehuni në shtator!» Ata e dëgjojnë këtë zë gjatë tërë kohës që ecin nëpër fushën e mbushur me bar dhe me lule, e dëgjojnë pastaj përsëri ndërsa qëndrojnë të ulur në autobuz. Ky zë i ndjek nga pas. Përfytyrimi më bëhet kaq i gjallë, ndoshta për arsye se ka të bëjë me një nga periudhat më të rëndësishme të jetës sime.

Shoku im heshti, pastaj më propozoi të shkonim në restorant. U ulëm në një qoshe dhe, pasi pamë menynë, porositëm kamerierin.

— Dëshiron të të tregoj një ngjarje? Mbase mund të të interesojë.

Unë pohova.

*

* *

Duhet të të them që në fillim se ngjarja ka lidhje drejtpërdrejt me jetën time, më shkoqur, me atë pjesë të rinisë sime, kur unë kam qenë mësues në këtë qytet. Atëhere këtu shumë gjëra ishin krejt ndryshe nga ç'i sheh tani. Përfytyro një numër shtëpish, një shkollë të vogël, një rrugë automobilistike që sapo është hapur dhe që e lidh këtë qytet të largët malor me qendrat e tjera të zhvilluara. Nuk kishte drita elektrike. Fshatarët e fshatrave përreth, të themi atë që është, qenë të ndershëm, zemërbardhë, po të mbytur nga fanatizmi dhe bestytnitë. Dimrit këtu bën ftohtë. Bora i mbulon për ca kohë fshatrat, kurse një pjesë të nxë-

nësve të shkollës sonë u duhej të vinin për të ndjekur mësimet nga fshatrat e tyre që ishin një orë, dy orë larg shkollës. Merr me mend tani një djalë tetëmbëdhjetëvjeçar që sapo ka mbaruar shkollën e mesme, të vijë të japë mësim në kushte të tilla. Ishte shumë vështirë. Po a e beson? Unë vetë, me dëshirën time, pa asnjëfarë detyrimi, kërkova të emërohesha mësues në këtë qytet. Mos veprova në këtë mënyrë ngaqë isha i parratur nga jeta? Ngaqë ende nuk e dija ç'do të thotë të ulesh në gjunjë pranë sobës prej llamarine dhe të ndezësh zjarrin me drurë të qullur nga bora? Të gatuash vetë gjellën, të ruash bukën që të mos myket, të flesh në klasë, në një shtrat prej druri, të studjosh me pallton e hedhur mbi supe, nën dritën e kandiit? Unë nuk besoj të ketë qenë kjo arësyeja. Po ta vija veten edhe një herë në pozitë e asaj kohe, jam plotësisht i bindur se po në këtë mënyrë do të veproja, edhe pse mund t'i dija të gjitha rrethanat dhe vështirësitë. Kështu, si unë, veprouan në atë kohë shumë shokë të tjerë dhe do të vazhdojnë të veprojnë. Cila është kjo shtytje e brendshme, që i çon veçantërisht të rinjtë drejt sakrificës? Pjesa më e madhe e të rinjve ruajnë në vetëvete një dëshirë të bukur, që rritet dalëngadalë, derisa arrin e bëhet ideali i tyre. Dhe thonë me vete: «Po unë?»

Kjo pyetje nuk i lë të qetë. Kjo pyetje kthehet e bëhet tërë qëllimi i jetës së tyre. Ndoshta dhe ti vetë mund të kesh vuajtur nga kjo pyetje. Por më thuaj, kur lind në vetëdijen e të riut kjo pyetje? A ka kjo një orë të shënuar, një ditë, apo një vit? Dhe kush ja ngjall në shpirt? Më duket se

kjo pyetje lind jo kur është nxënës në shkollë të mesme, jo në moshën e adoleshencës, po më parë, qysh në fillore. Mbase gabohe, por përshtypja ime është se ai fillon të gjykojë veten, vërtet në mënyrë të pavetëdijshme qysh në shkollën fillore. Në këtë kohë në përfytyrimin e tij zënë e lëvizin, ca figura të mjegullta, si hije, të cilat një ditë vijnë e kthjellohen dhe e pushtojnë të tërin, e ai, ndërsa pret të marrë maturën, mbështetur pas murit të vjetër të shkollës, i thotë vetes: «Tani është radha ime të tregoj...»

Pak a shumë kështu ndodhi dhe me mua. Më kujtohet fare mirë dita kur morëm maturën. Më kujtohet si u vumë për herë të fundit në rresht, përkrah gjithë klasave të tjera, në sheshin e vogël, midis dy pemëve të larta dhe se si ne, tridhjetë maturantë, bëmë pastaj një kthesë dhe qëndruam disa hapa larg tyre; më kujtohet si u shkëput një vajzë nga grupi ynë dhe përshëndeti me emocion trupin arësitor... Pastaj hymë për të fundit herë në klasë dhe vazhduam të këndonim. Ç'mendime të trishtuara kanë këngët e ndarjes! E megjithatë, sa të lumtur ishim! Ne e dinim se ç'do të bënim. Ne e dinim se ç'na priste. Dhe, kur e di ç'pret të bësh së afërmi, përherë je i qetë. Para një muaji na u bë thirrja të shkonim kudo që do të na ngarkonin me detyrë. Ne të gjithë ngritëm dorën lart dhe thamë po! «Do të shkojmë kudo që të na thërresë atdheu». Nuk kishin kaluar më shumë se gjashtë vjet nga çlirimi i Shqipërisë. Në trup të Shqipërisë kishte ende plagë. Ne thamë po! Ç'na mbetej të bënim në rast se nuk do të ndihmonim në shërimin e atyre plagëve?

Nuk do ta harroj mbrëmjen e fundit të maturës. Nuk do t'i harroj përqafimet me shokët, duart e hedhura në supe, vështrimet e zjarra, këngët, kujtimet naive e të singërta të lëna në bloqet e xhepit, kujtimet e marrëzive tona të vogla, çap-këllëqeve e shakave. Ne do të ndaheshim. Dhe do të ndaheshim pa e shkuar nëpër mend se një ditë mund të emëroheshim me detyrë në Tiranë. Thellë në veten tonë mendonim që në atë fshat, apo qytet ku qemë emëruar si mësues, do të ngrinim familjen tonë. Dhe lamtumirë shokë, lamtumirë shkollë, lamtumirë Tiranë! Niseshim në detyrë plot me ëndërra të mëdha, plot me shpresa të ndritura. Vallë ç'na ruante e ardhmja e afërt?

*

* * *

Kur dolëm nga restoranti kishte rënë mbrëmja. Kaluam pranë kinemasë. Nga kinemaja dilnin njerëz. Disa fëmijë komentonin filmin.

— Ja mbajmë këtej, — më tha shoku. — Vërtet bie larg hoteli, por kam qejf të të tregoj shkollën.

Kalojmë nëpër një park të madh. Shkelim nëpër barin e dendur, gjithë vesë, që na i lag këmbët. Sipër kokave tona kurorët e pemëve janë përzier njëra me tjetrën. Kaq shumë gjelbërim ka këtu, sa të duket sikur i gjithë qyteti është një park i madh. Ngjitemi nëpër një të përpjetë gjithnjë të rrethuar nga gjelbërimi.

— Këtu ishte shkolla, — më tha shoku. — Tani nuk ka mbetur gjurmë prej saj.

Kishim hipur majë një bregu. Nga bregu dukej qyteti i vogël, me shtëpitë e bardha prej guri të lëmuar, futur midis dushqeve e lisave. Duke-shin kulla e fabrikës, hoteli, magazinat e dyqanet, klubi dhe tutje lumi që rridhte ngadalë, si i menduar. Mbi tërë qytetin dukej sikur zgjatej hija e maleve që ngriheshin madhështore. Po edhe hija gjigante e maleve qëndronte pezull mbi kurorat e pemëve, shkrihej me ngjyrën e gjetheve dhe kthehej në një farfurimë të gjelbër e të kaltër. Ndosh-ta kjo ishte arësyeja që qielli në këtë qytet ngjan-te sikur kishte zbritur shumë poshtë...

*

* *

Më bie ndër mend fort mirë dita e parë kur zbrita në këtë qytet. Ishte fillim shtatori. Shkolla kishte disa ditë që ishte hapur. Unë u vonova, pasi nuk arrita të prisja biletë në Berat. Kishte shumë njerëz. Dy ditë nuk arrita të prisja biletën. Të tretën i hipa një kamioni. U nisa shumë herët. Kur arrita, ora po vente dymbëdhjetë. Shoferi më ndihmoi të zbrisja dengun e teshave. Bënte nxehtë. Qëndrova aty, në mes të sheshit, pranë ca dyqaneve të vogla, i ulur mbi dengun e teshave. Fshatarët shkarkonin prej kafshëve kofinët me rrush dhe i shpinin në depon e grumbullimit. Disa të tjerë e lëshonin rrushin në ca gjethe fiku dhe

e shisnin. Ndryshe nga qytetet e tjera, këtu fshatarët nuk e reklamoinin mallin me të bërtitura. Rrushi ishte dyllë i verdhë, me erë të këndshme dhe kokërrmadh. Më kujtohet se mullixhiu kishte dalë te dera, i lyer nga koka deri te këmbët me miell dhe grindej me dikë. Ju afrova një fshatareje dhe i thashë të më bënte një gjysmë kile rrush.

— Kopuku, — tha plaka.

— Cili është kopuk? — e pyeta unë.

— Ja, ai laneti, që çirret atje. Ju bëftë helm, ishalla! Mirë që të vjedh rrushin, por kërkon edhe të tallet.

Plaka më dha rrushin. Ishte një vesh shumë i madh. Rrushi kërciste në gojë dhe qe i ëmbël mjaltë.

— Ku është shkolla, nëno?

— Oh, jeziti si thërret... Si the? Shkolla? Ja, e sheh atë shtëpinë majë asaj kodre? Ajo është shkolla. Nga na vjen, biro?

— Nga Tirana.

— Hë! Epo paç këmbë të mbarë! Shumë larg paske ardhur. Do të rrih shumë?

— Përgjithmonë.

— Jo, more, se nuk rrini dot gjithnjë ju të Tiranës. Ju hanë pleshtat këtu. Na, biro, merri dhe këto vezë. Desha t'i ha vetë, po m'i zuri në grykë ai maskarai, që ju zëntë lëmsh buka në fyt dhe e mbytëtë. Merri, pëllumb!

Unë nuk pranova t'i merrja, po plaka u ngrit në këmbë:

— Merri, të keqen, mos ma kthe dorën, se më thyhet zemra. T'u bëfshin mjaltë e të ëmbëlsofshin gjakun. Si të quajnë, more pëllumb?

— Sotir, — i thashë.

— E gëzofsh, bir. Unë jam nga një fshat këtu pranë. Nuk është larg, ja, tej këtij lumi, ndonjë orë më këmbë. Kemi dhe ne një shkollë fillore në fshat. Po të të bjerë rasti të dalësh nga ne, mos lërë pa më ardhur në shtëpi. Dëgjove?

Unë i premtova se do t'i shkoja në shtëpi, po të më qëllonte rasti. Ajo më tregoi përsëri shkollën me gisht.

Atë çast qenë afruar pranë nesh disa fëmijë. Ata diç pëshpërisnin midis tyre dhe buzëqeshnin. Më shikonin me vëmendje, po vjedhurazi. Mateshin të më thoshin ndonjë fjalë. Pastaj njeri prej tyre më pyeti:

— Mos jeni mësuesi?

Kishte zë të hollë dhe dy sy të kaltër të mëdhenj.

— Po, — i thashë.

— Ku i kini plaçkat, shoku mësues?

— Kush ju dërgoi?

— Drejtori...

Unë u tregova dengun dhe ata u sulën me vrap. Ishin gjashtë djem dhe një vajzë. E ngritën peshë dhe u nisën për nga shkolla.

Aty, buzë xhadesë që merrte lart, ishte ulur një vajzë me ca leshra ngjyrë gështënjë të hapur. Kishte veshur një fustan të kaltër dhe një bluzë ngjyrë pjepri. Ngaqë fundi i ngushtë i rrinte mbi gjunjë, i dukeshin këmbët e bukura. Njërën këmbë e lëvizte ritmiku, duke goditur me thembër gurin e madh ku ishte ulur. E vështrova në fytyrë. Kishte një fytyrë të imët. Buzët i mbante të mbyllura, po sytë e saj në bojë të detit më qenë